

Barn som flytt – en riskgrupp för psykisk ohälsa

Mikael Drackner - Göteborg 8/2 2018

BRIS

Barn som flytt

– en riskgrupp för psykisk ohälsa

VAD VET VI?

*I samarbete med Centrum för
Psykiatriforskning, Karolinska
Institutet*

Hur vanligt är det?

”

Jag har svårt att fokusera i skolan. Ibland missar jag lektioner för att jag inte orkar. Personalen säger till mig att jag måste vara stark.

Post-traumatiska stress-symptom

- Påträngande minnen, tankar och känslor (flashbacks)
- Förhöjt fysiologiskt påslag (spänd, lättirriterad, lättskrämd)
- Undvikande (saker och tankar som påminner)
- Negativa förändringar i tankar och sinnesstämning (Koncentrationssvårigheter, svårt att minnas, negativa tankar, skuld- och skamkänslor)

Vad beror det på?

Före - under - efter

Jag letade på andra sidan gränsen, i Turkiet, men hittade dem inte. Jag ville gå tillbaka, men alla sa att det inte gick, att jag skulle bli dödad då. De sa att min familj var i Iran eller hade blivit skickade till Afghanistan. Jag vet inte.

Vad skyddar?

Vilka insatser
är viktiga?

”

Jag vet inte vad jag ska göra för att få stanna och jag vet inte när jag kommer att få besked. Jag har försökt att lära mig svenska. Men jag tror att de skickar tillbaka mig.

Vad innebär
detta i
praktiken?

Hur kan skolan arbeta preventivt och hur kan vi förbättra stödet till de som lider av psykisk ohälsa?

KAN-projektet

Kartläggning av nyanlända elevers
utbildningssituation och övergångar i grundskolan

Fallstudie i två kommuner

Vänersborg och Trollhättan

Sep 2016-dec 2017

Forskare:

Helena Korp, Kerstin von Brömssen, Karin Kittelman
Flensner, Signild Risenfors, Afrah Abdulla

Syfte

- fördjupa kunskapen om hur **organisation, kompetens, förhållningssätt och arbetssätt** på olika nivåer (från skolledning till klassrum) påverkar nyanlända elevers förutsättningar för lärande och inkludering i grundskolan.
  - beskriva hur nyanlända elever tas emot och inkluderas under sin första tid i den svenska grundskolan och **olika principer för mottagande, undervisning och övergångar,**
  - få kunskap om hur **nyanlända elever själva** tolkar, upplever och hanterar sin utbildningssituation med avseende både på lärande och social inkludering
-

Metoder och material

Den första delen genomfördes huvudsakligen höstterminen 2016 och bygger dels på **intervjuer med olika personalkategorier vid Välkomsten** (N=18), dels på **enkäter** (med kompletterande **telefonintervjuer**) till rektorer (N=24) på de aktuella kommunernas grundskolor om hur dessa organiserar för de nyanlända elevernas lärande och inkludering, och om vilka utmaningar som finns.

Redovisas i *Delrapport om KAN-projektet* (2017-09-20)

Metoder och material

Den andra delen av forskningsprojektet (pågående) undersöker de nyanlända elevernas mottagande, övergångar och villkor för lärande och social inkludering. Det sker genom

- A) elevbaserade fallstudier**, där vi följer några elever från Välkomsten vid övergången till grundskolan och under deras första tid där (urval görs i samråd med Välkomstens verksamhetsledare). (N=5)
- B) fallstudier av skolor** med olika förutsättningar när det gäller att ta emot nyanlända elever, t.ex. avseende sätt att organisera undervisningen, resurser, elevsammansättning och erfarenhet av flerspråkiga elever (urval baserat på enkät med rektorer). (N=7)

(ansökan Skolforskningsinstitutet)

Bakgrund – lokalt

- **Fram till 2014 hade flertalet grundskolor i Vänersborg och Trollhättan en mycket begränsad erfarenhet av att ta emot och undervisa nyanlända elever** och att hantera språklig och kulturell diversitet. De flesta elever med migrationsbakgrund fanns på några skolor, som ibland beskrivs som "mångkulturella". Övriga skolor var utpräglad enspråkiga och monokulturella.
- **Från 2015 har i stort sett alla skolor tagit emot nyanlända elever.**
- **Båda kommunerna har inrättat en ankomstenhet, Välkomsten**, där alla nyanlända elever går sina första 6-8 veckor. På Välkomsten sker kartläggning av elevernas tidigare skolbakgrund, literacitet och numeracitet, samt av deras hälsa. Eleverna och deras vårdnadshavare får information om det svenska skolsystemet och väljer grundskola (valmöjligheten är dock i realiteten ofta begränsad). Eleverna får också undervisning i svenska som andraspråk och vissa ämnen.
- Inför inskrivningen på den nya skolan lämnas kartläggningen över från Välkomsten. Syftet är att skolan ska kunna placera eleven i lämplig årskurs, samt planera resurser (t.ex. studiehandledning) och anpassningar för att skapa bästa förutsättningar för elevens lärande och inkludering.

Resultat

Skilda villkor

Stora skillnader mellan skolorna när det gäller skolkultur och resurser som påverkar de nyanlända elevernas villkor

- ✓ för lärande
- ✓ för att utveckla motivation i skolarbetet och tilltro till sin egen förmåga att lära
- ✓ för att inkluderas i gemenskapen med eleverna på skolan

Det handlar till exempel om....

... i vilken utsträckning som

- lärarna har kunskap om elevernas kunskaper, förmågor och behov och anpassar undervisning och stöd så att nyanlända elever kan vara delaktiga i undervisningen och fortsätta utveckla sina ämneskunskaper medan de samtidigt lär sig svenska (t.ex. bedömning, digitala resurser)
- tillgången till och kvaliteten i studiehandedning, SVA och modersmål
- skolan präglas av ett inkluderande och tryggt klimat, där eleverna upplever sig sedda och bemötta på ett personligt sätt och känner respekt från både personal och andra elever,
- rektor är tydlig med att de nyanlända eleverna är alla lärares ansvar, och skapar stödjande förutsättningar (rutiner, kompetens, samverkan)
- olika språk och kulturer representeras och värderas i undervisningen och i skolan som institution – att skolan präglas av ett ”interkulturellt mind-set”
- Rektor och personal vågar lyfta upp svåra frågor kring exempelvis rasism.

Konkreta exempel på hur det tar sig uttryck

- Hur insatt rektorn är i arbetet kring nyanlända elever och systematiskt organiserar och följer upp samarbete, resurser och resultat i relation till nyanlända elevers behov
- Vem som tar emot och använder kartläggningsinformationen
- Om lärare känner till elevernas förkunskaper, styrkor och intressen och beaktar dem i planeringen av undervisningen
- Studiehandedarnas roll och position i förhållande till lärarna
- Lärarnas förmåga att samverka med studiehandedare
- Studiehandedarnas kompetens
- Lärares interkulturella och relationella kompetens
- Hur undervisande lärare och klasskamrater förbereds för att en nyanländ elev ska komma
- Elevernas relationer med varandra på lektioner och raster

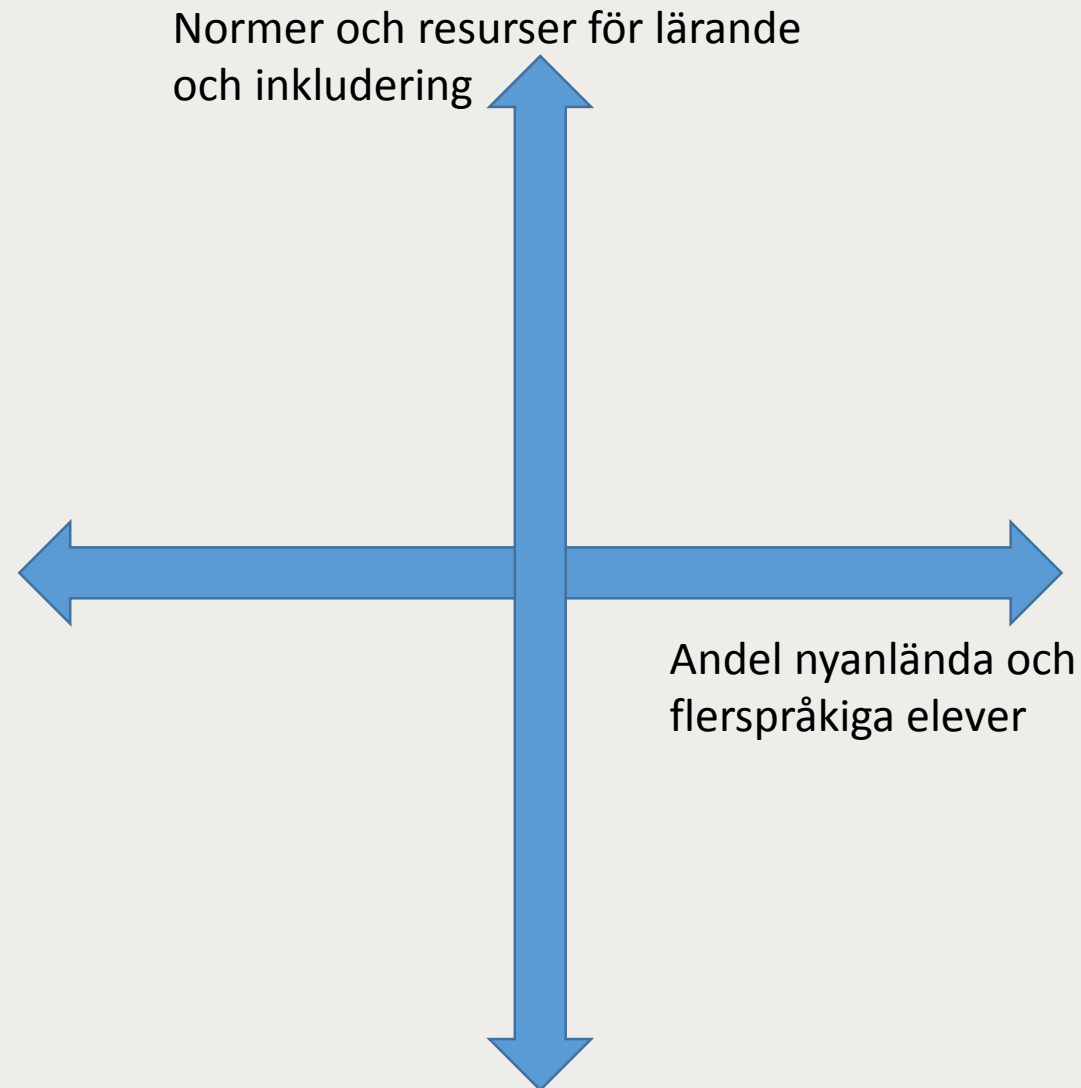
En del aspekter är generella

... dvs. de handlar om alla elevers villkor för kunskapsutveckling och inkludering, men kan vara särskilt avgörande för nyanlända elever:

- Arbetsro och trygghet i klassrummet
- Struktur, tydlighet (t.ex. bildstöd) och förutsägbarhet (rutinisering)
- Minimering av ställtid – eleverna har alltid något meningsfullt att göra
- Variation i arbetsätt och modalitet under lektionen – alla sinnen
- Uppgifter som är möjliga att hantera utifrån olika förkunskaper och förmågor
- Formativ undervisning och bedömning med tät återkoppling, både till lärare och elever på "hur det går" och vad nästa steg är
- Elevaktiva arbetsätt och elevinflytande
- Medveten gruppindelning – trygghet (språkligt, socialt) och utvecklande – motverkar statusmarkeringar
- Ett aktivt värdegrundsarbete - normmedvetenhet

Skoltyper

- Skolans elevsammansättning och erfarenhet av att ta emot nyanlända elever
- I vilken utsträckning som skolkultur, organisation och pedagogik speglar mono-/interkulturell norm

Blandning – för likvärdighet och kvalitet

Internationell och svensk forskning visar att det stora vinster för enskilda elever, skolor och samhället att alla skolor har en blandning av elever med olika bakgrund – men alla skolor har inte kapaciteten idag att tillgodose nyanlända elevers rättigheter till god och likvärdig utbildning.

Sverige har en ambitiös policy när det gäller att garantera elevers rätt till likvärdig utbildning, men en stark skolsegregation (utifrån klass och etnicitet).

Hur kan skolsegregationen minska och hur kan vi motverka effekterna för att ge alla elever lika chanser till god utbildning?

Utmaningar

- De flesta skolor är i en lärprocess, där de arbetar med att utveckla och anpassa sin verksamhet till en mer heretogen elevpopulation.
- Några skolor med lång erfarenhet av att ta emot och undervisa elever med olika språklig och kulturell bakgrund har utvecklat avancerade kunskaper och modeller.
- Skolor med liten erfarenhet har mycket att lära från dem – särskilt när det gäller särskilt utsatta grupper av nyanlända elever – som elever med begränsad skolgång eller med psykosocial problematik relaterat till upplevelser av krig, flykt och utsatthet. Samtidigt har dessa skolor färre resurser.
- Traditionellt mångkulturella skolor kämpar samtidigt med andra utmaningar när det gäller likvärdighet och jämlikhet: stigmatisering, svårigheter att rekrytera lärare, elever med kulturellt kapital som flyttar

Utmaningar

... men modellerna kan inte överföras på ett enkelt sätt – de behöver anpassas till varje skolas unika villkor och ”ägas” på alla nivåer. Det arbetet måste grundas både på ett interkulturellt, jämlikt ethos, på systematiskt erfarenhetsutbyte på forskningsbaserad kunskap.

Det fordrar ett starkt ledarskap och stöd på både skolnivå och kommunnivå, och på en aktiv resursfördelning.

Samarbete/erfarenhetsutbyte mellan skolor

Detta pågår idag

- Lärare gör studiebesök/auskulterar
- Samarbete kring nationella prov
- Ämneslärare (moderna språk) som tjänstgör på flera skolor
- Rektorer samråder (oftast informell basis)
- Studiehandedare möts i utbildning inom *Samverkan för bästa skola* (Trollhättan)
- Lärare som byter skola

Men utbytet mellan skolor i olika ändar av den socioekonomiska skalan är mycket begränsat! Särskilt när det gäller att elever ska möta varandra.

